Meriläinen, L., L. Kolehmainen & T. Nieminen (toim.) 2012. Monikielinen arki. AFinLAn vuosikirja 2012. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 70. Jyväskylä. s. 49–66.

Nina Pilke & Gun-Viol Vik-Tuovinen
Vaasan yliopisto

Maakunnassa maakunnan tavalla – kaksikieliset kokoukset luottamushenkilöiden arjessa

This article discusses a study that is part of a larger research project. The project, carried out by the research group BiLingCo at the University of Vaasa, focuses on the challenges of bilingualism in a multicultural society. The part of the project presented in this article concerns bilingual linguistic practices in meetings of three municipal/regional councils and one regional administrative body in the area of Ostrobothnia. The data consists of video and tape recordings (~19,5 h) as well as an electronic questionnaire that was answered by 72 informants. The results of the analyses show that the majority of the informants consider the linguistic routines and practices in the meetings to be functional. When participants of a formal bilingual meeting take the floor, at least one third of the turns are bilingual and three types of language alternation (LA) are used in the bilingual turns: periodic, sequential and referential LA.

Keywords: language alternation, bilingual formal meeting, organization

1 Tavoite ja tutkimuskysymykset

Tässä artikkelissa käsiteltävä tutkimus kuuluu tutkimusryhmä BiLingCon vuonna 2010 käynnistämään hankkeeseen *Kaksikielisyys ja monikulttuurinen Suomi – hyviä käytänteitä ja tulevaisuuden haasteita erikoisalaviestinnän kontekstissa* (Kamoon). Kamoon-hankkeen tavoitteena on selvittää, minkälaiset vuorovaikutuksen toimintakulttuurit ja -mallit parhaiten tukevat organisaatioiden kaksikielisyyttä suomalaisessa yhteiskunnassa. Kamoon-hankkeessa tutkitaan pääasiassa julkisen sektorin kontekseja kielisosiologisesta näkökulmasta. Hanke pyrkii näin ollen kuvaamaan, kuinka ihmiset asemoivat itsensä ja sosiaalisen maailmansa kielen kautta sekä yksilön että organisaation kannalta katsottuna. (BiLingCo 2012.)

Tämän artikkelin tavoitteena on käsitellä neljän kahdella kielellä (suomi ja ruotsi) toimivan luottamushenkilöorganisaation kokouksia yksilö- ja organisaatiotasolla. Tutkimuksen kohteena on neljän organisaation kokousten kaksikielisyys suhteessa kunnan ja maakunnan kielijakaumaan. Erityisesti tutkitaan neljän luottamushenkilöorganisaation kaksikielisten kokouskäytänteiden yleistä toimivuutta ja kokouksen kaksikielisyyden vaikutusta luottamushenkilön omaan kielenkäyttöön. Olemme rajanneet tämän tutkimuksen koskemaan seuraavaa kolmea tutkimuskysymystä: 1) Kuinka paljon kokouksissa on yksi- ja kaksikielisiä puheenvuoroja kielenvaihdon näkökulmasta sekä minkälaisissa jaksoissa ja konteksteissa kokousten osallistujat esittävät erikielisiä lausumia, 2) Ovatko nykyiset kaksikieliset kokouskäytänteet osallistujien mielestä toimivia ja vaikuttaako kaksikielisyys kokouksen pituuteen ja osallistujien tapaan puhua, 3) Vaikuttavatko luottamushenkilökokemus, ikä, äidinkieli ja toisen kotimaisen kielen puheen ymmärtäminen kaksikielisiä kokouksia koskeviin mielipiteisiin.

Vaikka organisaatioviestinnässä on jo pitkään ollut vahva kulttuurienvälinen ja monikielisyyden suuntaus, ei kokousten kaksi- ja monikielisyyttä ole tutkittu kovinkaan paljon. Luultavasti tämä johtuu englannin vahvasta asemasta lingua francana virallisissa yhteyksissä. (Ks. Virkkula-Räisänen 2010.) Tämän tutkimuksen kohteena olevat kokoukset ovat **kaksikielisiä virallisia kokouksia**. Tutkimusaineiston kokoukset noudattavat normaalia julkisen hallinnon kokouskäytäntöä, mutta saavat kaksikielisyydestä johtuen hieman

erilaisen luonteen ja kulun. **Kokous** on viestintätapahtuma, johon osallistuu vähintään kolme sopimuksesta kokoontunutta henkilöä, jotka ovat osallisina tiettyä järjestystä ja tiettyjä konventioita noudattavassa tavoitteellisessa monenkeskisessä keskustelussa (vrt. Schwartzman 1989: 7; Boden 1994: 84). **Virallinen kokous** on säännöllisesti järjestetty, ennalta määriteltyjä asioita käsittelevä kokous, jolla on nimetty puheenjohtaja, sihteeri, asioiden esittelijät sekä nimetyt jäsenet. Osallistujilla on ennalta määrätyt institutionaaliset roolit. Virallinen kokous on ennalta suunniteltu, sillä on kirjallinen esityslista, kokousaineisto lähetetään osallistujille etukäteen ja siitä tehdään kirjallinen dokumentaatio (pöytäkirja) (vrt. Toimiva kunta 2011). **Kaksikielisellä virallisella kokouksella** tarkoitamme virallista kokousta, jossa puhutaan suomea ja ruotsia ja jossa kokousaineisto on kahdella kielellä. Kokouksessa puheenjohtaja ja esittelijät käyttävät yleensä molempia kieliä jäsenen voidessa käyttää omaa äidinkieltään.

Tutkimuksessa keskitymme toisaalta kaksikielisen kokouskulun kuvaamiseen puheenvuorojen kielen kannalta ja toisaalta luottamushenkilöiden esittämiin näkemyksiin kaksikielisistä kokouskäytänteistä. Puheenvuorot voivat olla rakenteeltaan erilaisia ja niiden vaihtumiseen vaikuttavat monet tekijät (vrt. Hakulinen 1998: 38). Tutkimuksessamme puheenvuoro on vuorovaikutuksen yksikkö, joka alkaa, kun puhuja aloittaa puheenvuoronsa, ja loppuu, kun hän päättää puheensa vaikenemalla tai kun puheenjohtaja keskeyttää puhujan. Keskeytyksen syinä voivat olla esimerkiksi rajattu puheaika tai se, ettei puhuja pysy asiassa. Puheenjohtajan puheenvuoron loppumisen merkkinä on asian käsittelyn lopussa nuijankopautus, eli kun siirrytään uuteen pykälään, alkaa myös uusi puheenvuoro, vaikka puhuja ei tässä tapauksessa vaihdukaan. Virallisen kokouksen kulku rakentuu selkeään puheenjohtajan ohjaamaan kokoustekniseen vaiheisuuteen, joten päällekkäispuhuntaa esiintyy aineistossa vähän eikä puheenvuoroista kilpailla.

2 Aineisto

Tämän tutkimuksen aineistoina on kaksikielisten kokousten tallenteita (audio- ja videonauhoitus) ja e-lomakkeella toteutettuja kyselyjä. Aineisto on osa BiLingCon osahanketta, jossa selvitetään luottamushenkilöorganisaati-

oiden kielellisiä käytänteitä kaksikielisessä kunnassa ja maakunnassa. Tutkimuksen tallenneaineisto koostuu Vaasan kaupunginvaltuuston (VK) ja Pohjanmaan maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) kokousten tallenteista vuosina 2010 ja 2011. Kummastakin luottamuselimestä tämän artikkelin aineistona ovat neljän kokouksen tallenteet. Yhteensä tallenteita on 19 tuntia ja 23 minuuttia, josta MYR:n kokousten osuus on noin kolmasosa. Kyselyaineisto puolestaan koostuu neljän luottamuselimen jäsenten vastauksista vuonna 2011 toteutettuun sähköiseen kyselyyn. Kyselyaineisto on koottu Vaasan kaupunginvaltuuston, Vaasan sairaanhoitopiirin valtuuston (VSHP), Pohjanmaan maakunnan maakuntavaltuuston (MV) ja Pohjanmaan maakunnan yhteistyöryhmän jäseniltä syys-lokakuussa 2011. Vastaajia on yhteensä 72 ja heidän äidinkielensä jakauma (suomi/ruotsi) on suhteellisen tasainen. Tässä artikkelissa keskitymme kolmeen väittämään kyselylomakkeen yhteensä noin 40 kysymyksestä ja väittämästä. Katso taulukko 1.

TAULUKKO 1. Aineisto.

ORGANISAATIO	**Tallenteet**		**Kysely**		
	pvm	pituus	yht.	**su**	**ru**
Maakunnan yhteistyöryhmä (MYR)	16.4.2011 7.5.2010 30.9.2010 11.2.2011	6 h 49 min	21	12	9
Maakuntavaltuusto (MV)	-		13	4	9
Vaasan kaupunginvaltuusto (VK) * = 1 ei ole ilmoittanut äidinkieltään	22.3.2010 16.8.2010 6.9.2010 21.2.2011	12 h 34 min	23*	13	9
Vaasan sairaanhoitopiirin valtuusto (VSHP)	-		15	10	5
Yhteensä	**19 h 23 min**		**72**	**39** (55 %)	**32** (45 %)

Suomen 336 kunnasta 30 on kaksikielisiä. Näissä 18:ssa suomi on pääkieli, 12:ssa ruotsi. Kaksikielisessä kunnassa vähemmistönä olevaan kieliryhmään

tulee kuulua vähintään 8 % väestöstä tai 3000 asukasta. Yksikielisistä kunnista 19 on ruotsinkielisiä ja loput 287 suomenkielisiä. Vaasan kaupungin ja Pohjanmaan maakunnan kaksikielisyyssuhteet eroavat toisistaan. Vaasan asukkaista ruotsinkielisiä on noin 25 %, kun taas maakunnassa ja sairaanhoitopiirissä edustettujen kuntien asukkaista ruotsinkielisiä on niukka enemmistö, 51 %. (Kuntaliitto 2012; Vaasan keskussairaala 2010; Vaasa 2011.)

Pohjanmaan maakunnan yhteistyöryhmässä, MYR:ssä, on 26 jäsentä. MYR määrittelee maakuntatasolla valtionhallinnon aluekehittämishankkeet ja linjaukset, ohjaa kuntaresursseja sekä vastaa EU:n rakennerahasto-ohjelmien kansallisesta hallinnoinnista. Lakisääteisessä ja maakuntahallituksen nimeämässä ryhmässä ovat edustettuina maakunnan liitto ja sen jäsenkunnat, valtion viranomaiset sekä muut valtionhallintoon kuuluvat organisaatiot sekä alueen kehittämisen kannalta tärkeimmät työmarkkina- ja elinkeinojärjestöt. MYR käsittelee vuosittain Pohjanmaan toteuttamissuunnitelman, joka sisältää maakunnassa toteutettavia hankkeita ja sopimuksen niiden rahoittamisesta. Pohjanmaan liittoon kuuluu 16 jäsenkuntaa ja sen ylintä päätösvaltaa käyttävässä Maakuntavaltuustossa on 38 jäsentä, johon kuntien edustajainkokous valitsee jäsenet kunnallisvaalikaudeksi jokaisesta jäsenkunnasta poliittisin perustein. Maakuntavaltuusto päättää Pohjanmaan liiton taloudellisista kehyksistä ja pitkän aikavälin suuntaviivoista. (Pohjanmaan liitto 2012.)

Vaasan sairaanhoitopiiriin kuuluu Pohjanmaan rannikkoalueen kaksikielisiä (9), ruotsinkielisiä (3) ja suomenkielisiä (2) kuntia pohjoisen Luodon kunnan ja etelän Kristiinankaupungin väliseltä alueelta. Piirin kaksikielisistä kunnista seitsemässä on ruotsi pääkielenä ja kahdessa suomi. Piirin erikoissairaanhoidon palveluita käyttävän väestön määrä on 166 250 henkeä, ja 14 jäsenkunnan omistama kuntayhtymä on toiminut nykyisessä muodossaan vuodesta 1991. Hallinnollisesti sairaanhoitopiiri koostuu Vaasan keskussairaalasta ja sen ylintä päätösvaltaa käyttää neljäksi vuodeksi kerrallaan valittava 33 jäseninen valtuusto, joka päättää mm. toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista ja perusteista. (Vaasan keskussairaala 2012.)

Vaasan kaupungin ylin päättävä elin on 51 jäseninen kaupunginvaltuusto, joka valitaan kunnallisvaaleilla joka neljäs vuosi. Valtuusto vastaa kuntalain 13 §:n mukaisesti mm. kaupungin strategioista sekä hallinnon jär-

jestämisen perusteista. Sundom TV ja Anvia lähettävät Kaupunginvaltuuston kokoukset suorina lähetyksinä Botnia TV -kanavan kautta. Uusimmat kokoukset ovat nähtävillä myös verkossa Vaasan kaupungin sivustolla ja näin ollen käytettävissä myös tutkimukseen. (Vaasa 2012.)

Kielilain (2003/423, 28 §) mukaan kaksikielisen kunnan toimielimen jäsenellä on oikeus käyttää suomea tai ruotsia kokouksessa. Jos toimielimen muu jäsen ei ymmärrä suullista puheenvuoroa, se on lain mukaan pyynnöstä hänelle lyhyesti selostettava. Kielilain (2003/423, 6 §) mukaan kuntayhtymä on kaksikielinen, jos kuntayhtymään kuuluu erikielisiä kuntia tai vähintään yksi kaksikielinen kunta. Tutkituista luottamuselimistä kaikki kolme valtuustoa käyttävät kokouksissaan simultaanitulkkausta ja varmistavat näin, että kaikki läsnäolijat ymmärtävät kokouksen kulun kielitaidostaan riippumatta ja voivat itse valita, esittävätkö omat puheenvuoronsa suomeksi vai ruotsiksi. Neljännessä eli MYR:ssä ymmärtäminen varmistetaan Kielilain mainitsemalla tavalla (ks. Koskela 2012).

3 Menetelmät

Kaksikielisen kokouksen kielenkäytön makrotason kokonaiskuvan mallintamiseksi käytämme määrällistä menetelmää laskemalla suomenkieliset, ruotsinkieliset ja kaksikieliset puheenvuorot kokouksissa. Tämän määrällisen analyysin aineistona ovat kuvatallenteet translitterointeineen Vaasan kaupunginvaltuuston ja maakunnan yhteistyöryhmän kokouksista. Kvantitatiivisen analyysin yhteydessä annamme myös esimerkkejä puheenvuoron sisäisistä kielenvaihdoista. Esittelemme myös alustavan kielenvaihtoa kuvaavan jaottelun mikrotason mallintamiseen, joka perustuu toisaalta erikielisen puheen kvantitatiivisiin sanamääriin puheenvuorojen sisällä kielenvaihdon typpien kannalta (ks. esim. Clyne 2003: 80; Auer 1998: 1; Muysken 2000: 96) ja toisaalta puheenvuorojen vaiheisuuteen (Auer 1992; Gumperz 1982: 98, 131–132; Wei 1998: 170–171; Lappalainen 2009). **Kielenvaihto** määritellään tässä tutkimuksessa suomen ja ruotsin kielen vuorottaiseksi käytöksi yksilötasolla erikoisalaviestinnän kontekstissa, jossa käytössä olevat kaksi kieltä pidetään kielenkäytötilanteessa suhteellisen erillään (vrt. Auer 1998: 1; Muysken 2000: 96). Kaksikielisiin konteksteihin keskittyvissä tutkimuksissa

käytetään usein termiä **koodinvaihto** kuvaamaan siirtymiä kielten välillä. Esimerkiksi Myers-Scottonin (1998) mielestä koodinvaihdossa on oleellista pystyä erottamaan vallitseva kieli eli se kieli, josta kieltä vaihdetaan toiseksi. Tutkitulle aineistolle on kuitenkin tyypillistä, että ns. vallitsevana kielenä voi kokouksen eri kohdissa olla tilanteesta riippuen kumpi tahansa käytössä olevista kielistä. Tästä syystä artikkelissa käytetään kieltenvälisistä siirtymistä nimitystä **kielenvaihto** koodinvaihdon sijaan.

Kyselyyn vastanneiden luottamushenkilöiden näkemyksiä kaksikielisistä kokouskäytänteistä analysoidaan kolmen kyselyväittämän perusteella. Nämä ovat *Kokouksissa on toimivat kielelliset käytänteet*, *Sekä suomen että ruotsin kielen käyttö kokouksissa hidastaa kokouksia* ja *Sekä suomen että ruotsin kielen käyttö kokouksissa pakottaa minut sopeuttamaan kielenkäyttööni*. Vastaukset näihin kysymyksiin suhteutetaan vastaajan äidinkieleen, kielitaitoon sekä luottamushenkilökokemukseen. Tulokset esitetään taulukoiden ja kuvioiden avulla prosentuaalisina jakaumina, mikä mahdollistaa vertailun eri organisaatioiden välillä.

4 Kahden kielen käyttö virallisissa kokouksissa

Tutkimme kokouksia kahdesta näkökulmasta. Toisaalta kuvaamme organisaatiotasolla suomen- ja ruotsinkielisten puheenvuorojen määrää ja osuutta. Toisaalta valaisemme esimerkkien kautta kahden kielen käyttöä kaksikielisissä puheenvuoroissa. Taulukkoon 2 olemme koonneet Vaasan kaupunginvaltuuston ja Maakunnan yhteistyöryhmän neljän kokouksen kaksi- ja yksikielisten puheenvuorojen lukumäärät. Puheenvuoro on luokiteltu kaksikieliseksi, jos suomen- tai ruotsinkielellä aloitetussa vuorossa käytetään toista kotimaista kieltä yhdenkin sanan verran (ks. esim. 3 ja 4).

TAULUKKO 2. Puheenvuorojen kieli kahden organisaation kokouksissa.

Puheenvuoron kieli	**VK**	**MYR**
Kaksikielinen	105 (31 %)	186 (47 %)
Yksikielinen	233 (69 %)	208 (53 %)
ruotsi	22	144
suomi	211	64
Yhteensä	338	394

Taulukko 2 osoittaa, että yksi- ja kaksikielisten puheenvuorojen jakauma on tasaisempi MYR:n kokouksissa verrattuna kaupunginvaltuuston kokouksiin. MYR:n kokouksissa kaksikielisiä puheenvuoroja on kaikista puheenvuoroista lähes puolet (47 %). Vastaava osuus kaupunginvaltuuston kokouksissa on vajaa kolmasosa (31 %). Kaksikieliset ja ruotsinkieliset puheenvuorot ovat molemmissa toimielimissä puheenjohtajan, joidenkin virkamiesten sekä äidinkieleltään ruotsinkielisten jäsenten puheenvuoroja. Molemmissa organisaatioissa puheenjohtaja johtaa kokousta kummallakin kielellä. Vaasan kaupunginvaltuuston työjärjestyksessä (2002, 13 §) määrätään, että kokousta johdetaan sekä suomeksi että ruotsiksi, ja näin myös toimitaan simultaanitulkkauksesta huolimatta. Vastaavaa määräystä puheenjohtajan kielestä ei ole Pohjanmaan maakunnan yhteistyöryhmän työjärjestyksessä (Pohjanmaan liitto 2010), mutta käytäntö on kuitenkin sama. Merkillepantavaa on kaupunginvaltuuston ruotsinkielisten puheenvuorojen suhteellisen alhainen osuus suhteessa luottamuselimen edustaman maantieteellisen alueen kielijakaumaan. Kaikista puheenvuoroista pidetään pelkästään ruotsin kielellä kaupunginvaltuustossa vain 6,5 % (22 kappaletta 338 vuorosta) ja Maakunnan yhteistyöryhmässä 36,5 % (144 kappaletta 394 vuorosta). Puheenjohtajien ja virkamiesten kaksikieliset puheenvuorot selittävät aika pitkälle tätä. Lisäksi monet kaupunginvaltuuston valtuutetuista käyttävät itse puheenvuoroissaan sekä suomea että ruotsia. Simultaanitulkkauksen ansiosta tämä on mahdollista, ja eri kielillä esitettyjen asioiden ei tarvitse myöskään sisällöllisesti vastata toisiaan (ks. esimerkki 1). Virkamiesten puheenvuorojen kielestä ei ole erillisiä määräyksiä, mutta käytäntönä on, että virkamiehet puheenjohtajien tapaan esittävät asiansa sekä suomeksi että ruotsiksi. Eri kokouksissa kielten käyttö vaihtelee jonkin verran. Taulukko 3 esittelee kielten käytön vaihteluvälit kummankin organisaation neljässä tutkitussa kokouksessa.

TAULUKKO 3. Kaksi- ja yksikielisten puheenvuorojen vaihteluväli neljässä kokouksessa.

Puheenvuoro	***VK***	***MYR***
Kaksikielinen	28 %–33 %	33 %–65 %
Yksikielinen	67 %–72 %	35 %–67 %
ruotsi	5 %–8 %	16 %–47 %
suomi	60 %–67 %	0 %–21 %

Kaupunginvaltuuston kokoukset ovat kielenkäytön osalta suhteellisen homogeenisia, ja suomenkielisten puheenvuorojen osuus kaikista puheenvuoroista, 60 %–67 %, on lähellä Vaasan kielijakaumaa, jossa väestöstä 69 % oli äidinkieleltään suomenkielisiä vuonna 2010 (Vaasa 2011). MYR:n kokouksissa taas on vaihtelua, eivätkä luvut näin ollen vastaa maakunnan kielijakaumaa. Suomenkielisten puheenvuorojen osuus on joissakin kokouksissa hyvin pieni (jopa 0) ja yksi syy tähän on, että MYR:n kokouksia johtaa aineistossa kaksi kielellisesti eri tavalla toimivaa puheenjohtajaa. Puheenjohtajan roolia ja kielenkäyttöä näissä kokouksissa tutkitaan hankkeessa erikseen (Koskela 2012). Toinen syy on sekä MYR:n kokousten kokoonpanon vaihtelu että osallistujien aktiivisuuden vaihtelu kokouksittain. Osallistujien aktiivisuus kieliryhmittäin riippuu havaintojemme mukaan myös käsiteltävistä asioista. Jos käsiteltävänä ovat esimerkiksi ruotsinkielisen Luodon kunnan liikennejärjestelyt, keskusteluun osallistuvat ruotsinkieliset luottamusmiehet ruotsiksi.

Kuten todettiin, kokouksissa kaksikielisistä puheenvuoroista vastaavat yleensä puheenjohtajat, virkamiehet ja äidinkieleltään ruotsinkieliset luottamushenkilöt. Kaksikielisten puheenvuorojen taustalla voi olla luottamuselimen ohjeistukset tai sen perinteet. Börestam ja Huss (2001) puhuvat kielten kohtaamisista eri tasoilla, ja he mainitsevat yhteiskunnallisen tason, kielitason ja yksilötason. Lait, ohjeistukset ja perinteet lukeutuvat kielten kohtaamisten yhteiskunnalliselle tasolle. Kokouksissa esitetyt kaksikieliset puheenvuorot voivat olla kielelliseltä rakenteeltaan erilaisia ja ne heijastavat osittain yhteiskunnallista tasoa. Samalla ne heijastavat myös yksilötasolla puhujan kaksikielisyyttä, koska vain kaksikieliset yksilöt toimivat tutkituissa kokouksissa kahdella kielellä. Seuraavassa kuvaamme muutaman tyyppiesimerkin avulla, miten kaksikielisyys toteutuu tutkitun aineiston puheenvuoroissa toi-

saalta sanamääriin perustuvan määrällisen luokittelun sekä toisaalta kielenvaihdon funktioihin perustuvan laadullisen luokittelun valossa.

Ensimmäisessä esimerkissä eräs kaupunginvaltuutettu puhuttelee puheenjohtajaa yksikielisesti ruotsiksi ja valtuustoa kahdella kielellä. Varsinaisen puheenvuoronsa hän aloittaa suomeksi, vaihtaa kielen kerran ja jatkaa loppuun ruotsiksi. Valtuutettujen kaksikielisissä puheenvuoroissa kieli vaihdetaan yleensä vain kerran tai muutamia kertoja. Kaupunginvaltuustoaineistossa useimmin kieltä vaihtava valtuutettu vaihtaa yhdeksän kertaa. MYR-aineistossa puheenjohtaja vaihtaa kieltä saman puheenvuoron sisällä enimmillään 17 kertaa ja esittelijä 44 kertaa.

(1) Herr ordförande, bästa fullmäktige, arvon valtuutetut! Tuossa valtuutettu H. kysyi äsken erikoissairaanhoidon lisämäärärahatarpeesta ja tuota justiin ajattelin siihen samaan asiaan puuttua, koska olen sairaanhoitopiirin hallituksen jäsen ja tuota on informaatiota sieltäpäin, että mistä tämä nousu johtuu lähinnä. Siihen on olemassa monia syitä, mutta ensinnäkin niin operatiivisella tulosalueella on näitä hoitojonoja lyhennetty lisätyöllä ja tämä lisätyö on maksanut sitten tietysti enemmän kuin on arvio kuin on arvioitu. Ja hoitotakuu tämän tämän tuota aiheuttaa, että on pysty pysyttävä kuuden kuukauden sisällä niinkuin tässä hoitotyössä. Lisäksi lähetetään ortopedisia potilaita Mehiläiseen ja Coxaan ja sekin maksaa, eli joudumme ostamaan ulkopuolisia palveluja muilta palveluntuottajilta. Tampereella lähinnä. Meidän oli pakko palkkasumman korotuksen vuoksi päättää siitä, että maksuosuudet nostetaan heinäkuun alusta lähtien nollapisteviis prosentilla, mikä tulee kans aiheuttamaan hinnankorotusta taikka ylitystä kaupungille loppuvuodeksi. Det är ett faktum alltså att vi har har att se fram emot en överskridning igen här när det gäller specialsjukvården. Det är nästan tre miljoner som här framgick. Jag ville nu närmast här komma och berätta vad det här beror på, eftersom jag sitter i i styrelsen där på sjukhuset. Och det är just för det att man gör tilläggsarbete för att korta av vårdköerna i den mån som vårdgarantin helt enkelt bestämmer att det ska det ska skötas. Och vi har ju lyckats avkorta det här antalet klinikfärdiga på ett helt annat sätt än föregående år, som här redan framgick, så att det är en en förklaring. Tack!

Yli 10 sanaa käsittävästä kielenvaihdosta käytämme termiä **jaksottainen kielenvaihto**. Tämäntyyppinen pidempikestoinen kielenvaihto toimii aineistossa tyypillisesti kontekstuaalisena siirtymätoimintona sekä toisella kielellä sanotun tiivistämisen että topiikin vaihtumisen merkkinä. Esimerkissä 1 puhuja siirtää fokuksen perusteluistaan takaisin edelliseen puheenvuoroon

viittauksella taas tapahtuneeseen ylitykseen (*en överskridning igen*) sekä viittauksella aiemmin mainittuun rahasummaan (*tre miljoner som här framgick*). Seuraava kielenvaihdon tyyppi liittyy aineistossa useimmiten puheenjohtajan tehtävään johtaa kokousta johdonmukaisesti vaihe vaiheelta, tyypillisesti kummallakin kielellä vakiintuneiden fraasien avulla (vrt. Koskela 2012). Esimerkissä 2 kokouksen puheenjohtaja vaihtaa kieltä yhteensä seitsemän kertaa:

(2) Keskustelu on päättynyt. Diskussionen är slut. Todetaan. Konstateras. Vai? Päätösesitys hyväksytään. Beslutsförslaget godkänns. Hyväksytään. Godkänns.

Jos käsiteltävät pykälät hyväksytään sellaisinaan esityksen mukaisina ilman keskustelua, puheenjohtajan kaksikieliset puheenvuorot voivat jatkua pitkään. Aineistossa on puheenjohtajan puheenvuoro, joka koostuu yli 80 vaihdosta. Tämäntyyppisestä alle 10 sanaa käsittävästä lyhytjaksoisesta kielenvaihdosta käytämme termiä **vaiheittainen kielenvaihto**. Kontekstuaalisena siirtymätoimintana vaiheittaiset kielenvaihdot toimivat aineistossamme tyypillisimmillään merkkinä siirtymisestä konkreettisesti kokouksen seuraavaan vaiheeseen. Esimerkissä 2 puheenjohtaja päättää edeltävän keskustelun, toteaa ja hyväksyttää päätösehdotuksen, siirtää kokouksen seuraavaan pykälään ja avaa siihen liittyvän keskustelun. Kielenvahdolla voi ilmentää samanaikaisesti useita siirtymiä. Esimerkin 2 nopeat vaihdot voidaan puheenvuoron muodostavana kokonaisuutena nähdä myös topiikin vaihtumisen (esim. siirtyminen seuraavaan pykälään) merkkeinä. (Vrt. Lappalainen 2009: 137–139.) Aineistossa on myös joitakin esimerkkejä siitä, että puhujat lainaavat toisesta kielestä rajatun kieliaineksen, esimerkeissä 3 ja 4 lainattu aines koostuu yhdestä sanasta (*sekatyömiehet* ja *äkilliset*):

(3) Det här finansierar vi ju det här från potten för äkilliset som vi har.

(4) Vi har i praktiken arbetskraftsbrist på de här sekatyömiehet-trend.

Tällaisen yksittäisen kieliaineksen tai pysyvän fraasin käsittävän vaihdon luokittelemme **viittaavaksi kielenvaihdoksi**. Näissä tapauksissa on kyse leksikaalisesta tai aiheesta johtuvasta kielen avulla tehtävästä eriyttämi-

sestä (ks. Matras 2009: 101), ja niissä tukeudutaan aineistomme ruotsinkielisessä puheessa joko suomenkieliseen kokousaineistoon tai aikaisemmin suomen kielellä esittettyihin näkökohtiin, joissa lainatut sanat ovat esiintyneet. Kielenvaihdolla on lähinnä ns. **referentiaalinen**, **viittaava funktio** eli puhuja käyttää sanaa toisella kielellä saadakseen asiansa sanotuksi (Appel & Muysken 1997: 118–120). Vastaavia tapauksia on tutkitussa aineistossa yllättävän vähän. Esimerkiksi yli 12-tuntisessa kaupunginvaltuustoaineistossa on vain neljä esimerkkiä viittaavasta kielenvaihdosta. Saaren (2009) suomen ja ruotsin kohtaamisia autonomian aikana koskevassa tutkimuksessa esiintyy vastaavantyyppisiä suomenkielisiä vaihtoja ruotsinkielisessä tekstissä. Saari (2009: 222) selittää lainoja suomenkielisillä asiayhteyksillä, eli puhuja käyttää samankielistä ilmausta, millä hän on asiasta kuullut. Ilmaus *äkilliset* esimerkissä 3 viittaa EU:n rakennerahasto-ohjelmien kehykseen, josta voidaan kattaa rakennemuutoksesta aiheutuvia odottamattomia paikallisia tai alakohtaisia menoja. Tällaisesta ns. joustovarauksesta puhutaan kokouksessa suomenkielisellä ilmauksella. Saaren (emt.) mukaan lainaamisen syy voi myös olla, että varsinkin suomenkielisiä yhdyssanoja voi olla vaikea kääntää tai käännöksen luomat assosiaatiot eivät vastaa alkuperäistä ilmausta toivotulla tavalla. Harvemmin käytetty *sekatyömies*-sanan ruotsinkielinen vastine *diversearbetare* ei ehkä tule puhujalle esimerkissä 4 heti mieleen.

5 Kaksikielisten virallisten kokousten kokouskäytänteet

Tässä luvussa esittelemme kyselyaineistoa koskevat tulokset. Tarkastelemme, kuinka luottamushenkilöt ovat vastanneet kolmeen kokouskäytänteitä koskevaan väittämään, jotka ovat *Kokouksissa on toimivat kielelliset käytänteet*, *Sekä suomen että ruotsin kielen käyttö kokouksissa hidastaa kokouksia* ja *Sekä suomen että ruotsin kielen käyttö kokouksissa pakottaa minut sopeuttamaan kielenkäyttööni*. Nämä kolme väittämää muodostavat n. 10 % koko kyselylomakkeen kysymyksistä. Koko aineistossa vastaajista yhteensä 63 % on täysin ja 24 % osittain sitä mieltä, että kokouksissa on toimivat kielelliset käytänteet. Osittain eri mieltä on 8 %, 4 % ei ole samaa eikä eri mieltä ja 1 % ei osaa sanoa. Kuten taulukosta 4 ilmenee, selkeä enemmistö myös eri organisaatioiden vastaajista (78–93 %) on täysin tai osittain sitä mieltä, että

tutkittujen luottamushenkilöorganisaatioiden kaksikielisissä kokouksissa on toimivat kielelliset käytänteet. Väittämän kanssa ollaan eniten eri mieltä kaupunginvaltuustoa (VK) koskevassa aineistossa, jossa vajaa puolet on väittämän kanssa täysin samaa ja 17 % on osittain eri mieltä.

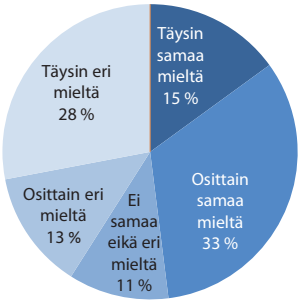
TAULUKKO 4. Kokouksissa on toimivat kielelliset käytänteet.

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	EOS
VK	48 %	30 %	4 %	17 %	-	-
VSHP	80 %	13 %	-	-	-	7 %
MV	85 %	8 %	-	8 %	-	-
MYR	52 %	33 %	10 %	5 %	-	-

Luottamushenkilökokemus, äidinkieli ja ikä eivät näyttäisi tämän tutkimuksen perusteella vaikuttavan siihen, miten toimiviksi luottamushenkilöorganisaation kokouksen kielelliset käytänteet koetaan. Toisen kotimaisen kielen puheen ymmärtämisen kyky näyttäisi sen sijaan olevan Vaasan kaupunginvaltuustoa koskevassa osa-aineistossa selittävä tekijä siihen, miksi osa vastaajista on eri mieltä käytänteitä koskevan väittämän kanssa. MYR:n osalta kaikkien ei-myönteisesti vastanneiden äidinkieli on suomi, mutta kielitaito ei ole samalla tavalla vaikuttava tekijä kuin kaupunginvaltuustossa, koska suurin osa heistä kokee toisen kotimaisen kielen taitonsa hyväksi tai erinomaiseksi. Toinen mahdollisesti vaikuttava tekijä voisi olla se, että kaupunginvaltuuston kokouksia on lähes kuukausittain kun taas muilla on kokouksia 2–4 kertaa vuodessa. Kun kokouskäytänteet kohtaa useammin ja säännöllisemmin, niiden toimivuuteen kokonaisuutena kiinnittää luultavasti enemmän ja kriittisemmin huomiota. Kaupunginvaltuuston kokoukset ovat myös keskimäärin muita aineiston kokouksia pidempiä eli kahden kielen käyttö voidaan nähdä kokouksia pidentävänä seikkana. Tätä seikkaa sivutaan seuraavan väittämän kohdalla.

Toinen tutkimamme väittämä koskee kokouksiin kuluvaa aikaa eli sitä, hidastaako kahden kielen käyttö kokouksia. Koko aineistossa tämän väittämän kanssa täysin tai osittain samaa mieltä on hieman alle puolet vastaajista eli yhteensä 48 %, katso kuvio 1. Jonkin verran vähemmän, 41 %, vastaajista

on täysin tai osittain eri mieltä, kun taas 11 % on ei samaa eikä eri mieltä. Kukaan ei ole valinnut vastausvaihtoehtoa *en osaa sanoa* tämän väittämän kohdalla.

KUVIO 1. Kahden kielen käyttö hidastaa kokouksia.

Taulukosta 5 näkyy, että väittämän kanssa ollaan eniten samaa mieltä MYR:n kokouksia koskevassa aineistossa, jossa 62 % vastaajista on täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että molempien kotimaisten kielten käyttö hidastaa kokouksia.

TAULUKKO 5. Osa-aineistot: kahden kielen käyttö hidastaa kokouksia.

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
VK	35 %	17 %	4 %	4 %	39 %
VSHP	7 %	33 %	13 %	20 %	27 %
MV	8 %	23 %	31 %	23 %	15 %
MYR	5 %	57 %	5 %	10 %	24 %

MYR:n kokouksissa ei ole tulkkausta, joten tämä kaksikielinen viestintätilanne perustuu lähtöoletukseen, että kaikilla osallistujilla on ainakin reseptiivinen kielitaito molemmissa käytettävissä kielissä. Myös kaupunginvaltuustoa (VK) koskevassa aineistossa täysin tai osittain samaa mieltä olevien osuus on yli puolet (52 %). Väittämän kanssa ollaan eniten eri mieltä sairaanhoitopiirin valtuustoa (VSHP) koskevassa aineistossa, jossa hieman alle puolet (47 %) on hidastamista koskevan väittämän kanssa täysin tai osittain eri mieltä. Vaasan

kaupunginvaltuuston ja MYR:n osalta vastaajien äidinkieli näyttäisi vaikuttavan siihen, kuinka kahden kielen käytön koetaan hidastavan kokouksia. Molemmissa kokouksissa äidinkieleltään suomenkieliset kokevat kokousten hidastuvan suomen ja ruotsin kielen käytön johdosta. Vastaavaa tendenssiä ei kuitenkaan ole havaittavissa kuntayhtymävaltuustoissa.

Kolmas ja viimeinen tutkittavista väittämistä koskee suomen ja ruotsin kielen käytöstä johtuvaa kielenkäytön sopeuttamista: *Sekä suomen että ruotsin kielen käyttö kokouksissa pakottaa minut sopeuttamaan kielenkäyttöäni*. Kahden kielen käyttö kokouksissa näyttäisi vaikuttavan valtuutettujen tapaan puhua kokouksissa. Koko aineistossa täysin tai osittain samaa mieltä väittämän kanssa on vajaa puolet (47 %) vastaajista, noin neljäsosa (26 %) taas on täysin tai osittain eri mieltä. Tämän väittämän kohdalla vastaajat ovat valinneet varsin usein (24 %) vaihtoehdon *ei samaa eikä eri mieltä*, mikä on prosentuaalisesti paljon verrattuna kahteen muuhun tutkittuun väittämään. Valinnan voidaan tulkita kertovan siitä, että omaa kielenkäyttöä ja sen merkitystä ei ehkä ole mietitty kaksikielisyyden kannalta samalla tavalla kuin kokouksen yleistä kulkua ja sen käytänteitä.

TAULUKKO 6. Kahden kielen käyttö kokouksissa pakottaa selkeyttämään kielenkäyttöäni.

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	EOS
VK	9 %	35 %	17 %	13 %	26 %	-
VSHP	20 %	40 %	20 %	-	13 %	7 %
MV	8 %	39 %	31 %	15 %	8 %	-
MYR	38 %	5 %	29 %	14 %	10 %	5 %

Kaikissa neljässä osa-aineistossa vastausvaihtoehdot *täysin/osittain samaa mieltä* on saanut kielenkäytön selkeyttämisen osalta yli 40 % kannatuksen, sairaanhoitopiirin vastaajista jopa 60 % on väittämän kanssa täysin tai osittain samaa mieltä. Äidinkielellä ei näytä olevan vaikutusta kielenkäytön selkeyttämiseen. Varsinkin kuntayhtymien valtuustoissa on myös murretta puhuvia valtuutettuja, joiden voi olettaa pyrkivän yleiskielisempään esitykseen, jotta muut osallistujat ymmärtävät.

6 Lopuksi

Tässä artikkelissa tarkastellaan neljän kahdella kielellä (suomi ja ruotsi) toimivan luottamushenkilöorganisaation kokouksia yksilö- ja organisaatiotasolla. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että tutkittujen luottamishenkilöorganisaatioiden kokouksissa vähintään 1/3 puheenvuoroista on kaksikielisiä. Tulokset osoittavat myös, että kielten käyttö voi myös vaihdella suhteellisen paljon etenkin sellaisessa kaksikielisessä kokouksessa, jossa ei ole tulkkausta, mutta osallistujilla on hyvä kielitaito. Puheenjohtajalla näyttäisi tällöin olevan avainrooli kokouksen makrotason kaksikielisyyden suhteen. Tutkitussa aineistossa esiintyy kielenvaihtotyyppejä, joita voidaan jaotella sanamäärien ja eri kielillä esitetyn asian perusteella jaksottaiseen, vaiheittaiseen ja viittaavaan kielenvaihtoon, jotka ovat koodinvaihdolle ominaiseen tapaan monifunktionaalisia toimintojen ja usein myös topiikkien siirtymien merkkejä. Aineistolle on ominaista, että eri kielenvaihtotyyppejä ei käytetä samassa puheenvuorossa. Kaupunginvaltuustossa pelkästään ruotsinkielisten puheenvuorojen osuus ja Maakunnan yhteistyöryhmässä pelkästään suomenkielisten puheenvuorojen osuus on tutkitussa aineistossa suhteellisen pieni verrattuna edustetun alueen kielijakaumaan. Kaikkien neljän organisaation kaksikieliset kokouskäytänteet ovat vastaajien enemmistön mielestä toimivia ja niitä kuvataan ja perustellaan kyselylomakkeen viimeisessä *yleisiä kommentteja* -kysymyksessä oman maakunnan tavalla toimia kaksikielisesti sekä eri kieliryhmien välisellä tärkeällä kontaktilla.

(5) Vaasassa Vaasan tavalla.

(6) Tvåspråkigheten är en rikedom om den används på rätt sätt. Båda språkgrupperna lär sig om varandras sätt att tänka, kultur, förväntningar med mera.

Yksilöllisiä eroja näyttäisi olevan eniten sen suhteen, millaisena kahden kielen käyttö koetaan toisaalta kokousteknisesti yleensä ja toisaalta oman kielenkäytön näkökulmasta. Yleisenä huomiona voimme todeta, että toisten kahden kielten käyttöä koskevat huomiot vaikuttavat olevan tiedostetumpia kuin huomiot omasta kielenkäytöstä kaksikielisessä kokouskontekstissa. Tämä näkyy siinä, että kysymys oman kielenkäytön sopeuttamisesta on

kerännyt suhteellisen paljon *ei samaa eikä eri mieltä* -vastauksia ja *en osaa sanoa* -vastauksia.

Jatkossa tutkimushankkeessa keskitytään siihen, mitä kokouksissa sanotaan kahdella kielellä ja miten se tehdään. Tulemme vertaamaan mm. eroavatko kaksikielisten puheenvuorojen erikieliset sisällöt toisistaan ja kuinka paljon kokouksissa on huonona koettua erikielisestä toistosta johtuvaa päällekkäisyyttä, johon yksi vastaajista viittaa seuraavasti: "Valtuutettu, joka puhuu molemmilla kielillä, hidastaa ja ärsyttää, jos kääntää kaiken mutta jos vaihtaa lennosta kieltä ja juttu jatkuu on ihan ok." Kokousten kaksikielisyyttä tullaan tässä yhteydessä tutkimaan kaksikielisen viestinnän keinojen eli erikielisen toiston, referoinnin ja kaksikielisen puheen näkökulmasta.

Kirjallisuus

Appel, R. & P. Muysken 1997. *Language contact and bilingualism*. London: Arnold.

Auer, P. 1992. Introduction: John Gumperz' approach to contextualization. Teoksessa P. Auer & A. di Luzio (toim.) *The contextualization of language*. Pragmatics & Beyond NS 22. Amsterdam: Benjamins, 1–38.

Auer, P. 1998. From codeswitching via language mixing to fused lects: Toward a dynamic typology of bilingual speech. *The International Journal of Bilingualism, 3*, 309–332.

Boden, D. 1994. *The business of talk. Organizations in action*. Cambridge: Polity.

Börestam, U. & L. Huss 2001. *Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.

Clyne, M. 2003. *Dynamics of language contact. English and immigrant languages*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gumperz, J. 1982. *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hakulinen, A. 1998. Vuorottelujäsennys. Teoksessa L. Tainio (toim.) *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 32–74.

Kielilaki 6.6.2003/423.

Koskela, M. 2012/julkaisuprosessissa. Puheenjohtaja kielenvälittäjänä kaksikielisessä kokouksessa. Teoksessa *Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän julkaisut* 40.

Lappalainen, H. 2009. Koodinvaihto ja sen funktiot suomenkielisissä keskusteluissa. Teoksessa J. Kalliokoski, L. Kotilainen & P. Pahta (toim.) *Kielet kohtaavat*. Tietolipas 227. Helsinki: SKS, 123–160.

Matras, Y. 2009. *Language contact*. New York: Cambridge University Press.

Muysken, P. 2000. *Bilingual speech. A typology of code-mixing*. Cambridge: Cambridge University Press.

Myers-Scotton, C. 1998. *Codes and consequences: Choosing linguistic varieties*. New York: Oxford University Press.

Saari, M. 2009. Kielten kohtaaminen autonomian ajan Suomessa. Teoksessa J. Kalliokoski, L. Kotilainen & P. Pahta (toim.) *Kielet kohtaavat*. Tietolipas 227. Helsinki: SKS, 212–230.
Schwartzman, H. 1989. *The meeting: gatherings in organizations and communities*. New York: Plenum.
Toimiva kunta 2011. Toim. S. Korhonen & M. Merisalo. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
Virkkula-Räisänen, T. 2010. Linguistic repertoires and semiotic resources in interaction: A Finnish manager as a mediator in a multilingual meeting. *Journal of Business Communication, 47*, 505–532.
Wei, L. 1998. The 'why' and 'how' questions in the analysis of conversational code-switching. Teoksessa P. Auer (toim.) *Code-switching in conversation. Language, interaction and identity*. London: Routledge, 156–176.

Verkkolähteet

BiLingCo. 2012. [online] Vaasa: BiLingCo [luettu 5.2.2012]. Saatavissa: http://www.uwasa.fi/tutkimus/tutkimusryhmat/bilingco/.
Kuntaliitto 2012. *Ruotsin- ja kaksikieliset kunnat* [online]. Helsinki: Suomen kuntaliitto [luettu 3.2.2012]. Saatavissa: http://www.kunnat.net/fi/kunnat/ruotsinjakaksikielisetkunnat/Sivut/default.aspx.
Pohjanmaan liitto. 2010. *Pohjanmaan maakunnan yhteistyöryhmän työjärjestys* [online]. Vaasa: Pohjanmaan liitto [luettu 4.2.2011]. Saatavissa: http://www.obotnia.fi/fi/binaryviewer.aspx?MediaID=4475.
Pohjanmaan liitto. 2012. *Organisaatio* [online]. Vaasa: Pohjanmaan liitto [luettu 3.2.2012]. Saatavissa: http://www.obotnia.fi/fi/d-Organisaatio-Organisaatio.aspx?docID=9765&smi=3&tocid=39.
Vaasa. 2002. *Vaasan kaupunginvaltuuston työjärjestys* [online]. Vaasa: Vaasan kaupunki [luettu 4.2.2012]. Saatavissa: http://www.vaasa.fi/WebRoot/380444/Vaasa2010SubpageWithoutBanner.aspx?id=384977.
Vaasa. 2011. *Väestö ja muuttoliike* [online]. Vaasa: Vaasan kaupunki [luettu 4.2.2012]. Saatavissa: http://www.vaasa.fi/Suomeksi/Etusivu/Kaupunkikehitys/Tilastotietoja_Vaasasta_ja_Vaasan_seudulta/Vaesto_ja_muuttoliike.
Vaasan keskussairaala. 2010. *Toimintakertomus*. [online]. Vaasa: Vaasan keskussairaala [luettu 4.2.2012]. Saatavissa: http://www.vaasankeskussairaala.fi/Suomeksi/Vaasan_sairaanhoitopiiri/Toimintakertomus.
Vaasan keskussairaala. 2012. *Hallinto*. [online]. Vaasa: Vaasan keskussairaala [luettu 4.2.2012]. Saatavissa: http://www.vaasankeskussairaala.fi/Suomeksi/Vaasan_sairaanhoitopiiri/Hallinto.